

УДК 35.351

О.М. Охотнікова

Доцент кафедри конституційного та адміністративного права Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, кандидат юридичних наук, м. Київ

В.В. Раткін

Магістр Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, м. Київ

РОЛЬ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ТЕХНОПАРКІВ В УКРАЇНІ

У статті проаналізовано державне регулювання діяльності технологічних парків в Україні, досліджено відповідну нормативно-правову базу та висвітлено досвід зарубіжних країн щодо створення технопарків та управління ними.

Ключові слова: технологічні парки, державне управління, інноваційна діяльність, державне фінансування, бізнес-інкубатори

Розвиток сучасного суспільства характеризується наявністю ефективних інноваційних процесів, що зумовлюють перетворення результатів науково-дослідницьких робіт у нові товари, технології, послуги. Нині у світі одними з найдієвіших механізмів реалізації такого перетворення є різні інноваційні структури, і насамперед науково-технологічні парки.

Роль державного управління в діяльності технопарків в Україні та за кордоном досліджували такі вітчизняні науковці, як Ю. Бажал, В. Гець, І. Грабар, О. Дацій, М. Йохна, М. Корецький, О. Мороз, Ю. Лопатинський, П. Саблук, А. Чухно та ін. Важливий внесок у вивчення цих проблем здійснили також зарубіжні вчені: П. Друкер, І. Перлак, Б. Санто, Б. Твісс, В. Томсон, Й. Шумпетер та ін.

Так, І. Грабар до заходів державної підтримки функціонування технопарків відносить:

- звільнення від податку на прибуток та податку на додану вартість;
- звільнення від сплати ввізного мита;
- застосування системи прискореної амортизації;
- повне або часткове (до 50 %) безвідсоткове кредитування;
- повна або часткова компенсація відсотків.

Проте, на жаль, не всі заходи з наведеного переліку застосовуються в Україні [1]. Тому питання державного регулювання діяльності вітчизняних технологічних парків залишається нині надзвичайно актуальним, однак недостатньо вивченим.

В основу створення технопарків покладено скоординовану діяльність та співробітництво таких ланок, як наука, вища школа, виробництво, державний і приватний сектори, органи управління. Необхідними умовами організації технологічного парку є наявність у регіоні науково-дослідних установ високого рівня і кваліфікованих спеціалістів виробничої сфери, технологічної інфраструктури та венчурного капіталу, можливість пільгової оренди або придбання виробничих приміщень чи ділянки землі [2].

Для фінансової підтримки проектів технопарків має бути створено відповідну бюджетну програму. Щорічно в державному бюджеті України за програмою підтримки діяльності технологічних парків передбачаються кошти:

- для повного або часткового (до 50 %) безвідсоткового кредитування (на умовах інфляційної індексації) проектів технологічних парків;
- повної або часткової компенсації відсотків, сплачуваних виконавцями проектів технопарків комерційним банкам та іншим фінансово-кредитним установам за кредитування цих проектів.

Порядок надання технологічним паркам, їх учасникам та спільним підприємствам фінансової підтримки для реалізації проектів технологічних парків встановлюється Кабінетом Міністрів України [3].

Так, у 2010 р. Державному комітету України з питань науково-технічного та інноваційного розвитку було виділено 1302,9 тис. грн з державного бюджету [4]. У 2011 р. порівняно з попереднім роком видатки державного бюджету в цій сфері значно зросли, і Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації отримало 203 087,3 тис. грн [5], а в державному бюджеті на 2012 р. агентству надано ще більшу суму, яка становить 426 383,5 тис. грн [6].

У нашій країні технологічні парки є єдиним видом організації інноваційної діяльності, який контролює держава. Відповідно до державного реєстру в Україні діють 16 технологічних парків, але реально працюють лише вісім із них.

Завданнями технологічних парків є об'єднання наукових досліджень і розробок нових технологій із впровадженням їхніх результатів у виробництво та випуск конкурентоспроможної на внутрішньому і зовнішньому ринках високотехнологічної продукції.

За десять років існування українськими технопарками було впроваджено десятки інвестиційних та інноваційних проектів, створено 3363 нових робочих місця, реалізовано продукції на 12,3 млрд грн. Вартість експортованої цими організаціями високотехнологічної продукції ста-

новить 1,7 млрд грн, що підтверджує її високу якість та конкурентоспроможність. Саме в технопарках було створено нові зразки унікального медичного обладнання, зварювальні апарати нового покоління, методики зварювання живих тканин, способи використання нетрадиційних джерел енергії, лікарські препарати та діагностичні системи, що відповідають міжнародним стандартам [7].

На жаль, не всі українські технологічні парки стали регіональними полюсами зростання. Окремі з них майже не використовують свій потенціал, і це не дає змоги модернізувати та оновити матеріально-технічну базу наукових установ і навчальних закладів, вдосконалити систему контролю технологічних процесів на виробництві, розробити нові прилади для розвитку нано- і біотехнологій тощо. Якщо регіональну мережу технологічних парків буде розширено, то вони зможуть забезпечити створення і виробництво української високотехнологічної продукції для потреб як внутрішнього, так і зовнішнього ринків.

Аналіз вітчизняної законодавчої бази дає змогу виділити дві групи нормативно-правових актів, що тим чи іншим чином регулюють питання розвитку інноваційної інфраструктури з метою створення технологічних парків.

До першої групи слід віднести нормативно-правові акти, що регламентують загальні питання діяльності технопарків в Україні. Це передусім Закон України “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” [8], який встановлює правові, економічні та організаційні засади формування цілісної системи пріоритетних напрямів інноваційної діяльності та їх реалізації в країні. Згідно зі ст. 6 зазначеного закону, для реалізації середньострокових пріоритетних напрямів держава здійснює заходи щодо розвитку інноваційної інфраструктури, тобто організації інноваційних центрів, технологічних парків, наукових парків, технополісів, інноваційних бізнес-інкубаторів, центрів трансферу технологій, інноваційних кластерів, венчурних фондів тощо.

Документом, спрямованим на створення в нашій країні інноваційної інфраструктури, здатної забезпечити ефективне використання вітчизняного науково-технічного потенціалу, підвищити інноваційність і конкурентоспроможність національної економіки та рівень національної безпеки держави, є постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Державної цільової програми “Створення в Україні інноваційної інфраструктури” на 2009—2013 роки” [9].

До другої групи належать нормативно-правові акти, які конкретизують питання діяльності технопарків. Це Закон України “Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків” [3], що визначає правові й економічні засади запровадження та функціонування спеціального режиму інноваційної діяльності таких технологічних парків: “Напівпровідникові технології і матеріали, оптоелектроніка та сенсорна техніка” (м. Київ), “Інститут електрозварювання імені Є.О. Патона” (м. Київ), “Інститут монокристалів” (м. Харків), “Вуглемаш” (м. Донецьк), “Інститут технічної теплофізики” (м. Київ), “Київська політехніка” (м. Київ), “Інтелектуальні інформаційні технології” (м. Київ), “Укрінфотех” (м. Київ), “Агротехнопарк” (м. Київ), “Еко-Україна” (м. Донецьк), “Наукові і навчальні прилади” (м. Суми), “Текстиль” (м. Херсон), “Ресурси Донбасу” (м. Донецьк), “Український

мікробіологічний центр синтезу та новітніх технологій” (УМБІЦЕНТ) (м. Одеса), “Яворів” (Львівська обл.), “Машинобудівні технології” (м. Дніпропетровськ).

Слід зазначити, що державну реєстрацію технологічного парку здійснює центральний орган виконавчої влади з питань науки, і технопарку видається свідоцтво про державну реєстрацію встановленого зразка.

На нашу думку, до реєстрації технологічних парків, процедуру якої визначає Порядок державної реєстрації технологічних парків, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2006 р. № 1657 [10], необхідно залучати не тільки центральні органи виконавчої влади, а ще й експертів Національної академії наук України. У зв’язку з цим ми вважаємо за необхідне внести зміни до п. 4 Порядку і викласти його в такій редакції:

“Міністерство освіти і науки реєструє документи, зазначені у пункті 2 цього Порядку (далі — документи), у спеціальному журналі, видає керівникові технологічного парку або його керівного органу (уповноваженій керівником особі) письмове підтвердження факту надходження документів, проводить перевірку їх відповідності вимогам пунктів 2 і 3 цього Порядку і протягом п’яти робочих днів з моменту реєстрації передає їх на розгляд Експертної ради НАН України з питань науково-технічної експертизи інноваційних проектів технологічних парків, Міністерства економічного розвитку і торгівлі, Міністерства фінансів, Міністерства енергетики та вугільної промисловості, Державної податкової служби, Державної митної служби та у разі потреби інших центральних органів виконавчої влади”.

Основні недоліки у діяльності українських технопарків пов’язані з дефіцитом коштів, недосконалістю державної політики та системи супроводу цієї діяльності. Міжнародний досвід у галузі створення науково-технічних організацій може бути успішно використано для формування бази аналогічних вітчизняних бізнес-інкубаторів, технопарків, технополісів.

Сьогодні у світовому господарстві функціонують понад 2 тис. технопарків і бізнес-інкубаторів. Найбільшу їх кількість сконцентровано у США, Китаї, Російській Федерації, Великій Британії, ФРН, Японії та Франції (див. табл.).

Таблиця. Чисельність технопарків і бізнес-інкубаторів у провідних країнах світу та в Україні

Назва держави	Загальна кількість, од.	
	технопарків та їхніх структур	бізнес-інкубаторів
США	140	575
Китай	133	95
Російська Федерація	60	65
Велика Британія	51	24
ФРН	50	40
Японія	36	—
Франція	30	35
Україна	16 (діє 8)	—

Функціонування технопарків у світі відбувається по-різному. Наприклад, у США держава проводить чітку інноваційну політику, з одного боку, зменшуючи загальне бюджетне фінансування університетів, а з іншого, — виділяючи більше коштів на конкретні програми спільної діяльності університетів та технопарків [11].

Розглянемо процес створення та функціонування технопарків на прикладі Іспанії та Німеччини.

В Іспанії профільні інтереси представляє Асоціація наукових і технологічних парків Іспанії (*Asociación de Parques Científicos y Tecnológicos de España*, АРТЕ), діяльність якої значною мірою зосереджено на посиленні та розширенні мережі науково-технологічних парків, роз'ясненні їх важливості для економічному розвитку країни.

В іспанських технологічних парках близько 80 % підприємств є інноваційними компаніями малого й середнього бізнесу, котрі співпрацюють у сфері передачі технологій з науково-дослідними центрами та університетами. Законодавством країни визначено мінімальну кількість осіб з науковим ступенем, що повинні працювати у штаті підприємства. Не менше ніж 4 % обсягів реалізації продукції має спрямовуватися на здійснення науково-дослідних проектів.

В Іспанії більшість технопарків поєднують технологічні центри, департаменти технологічного розвитку, інкубатори та підприємства. Також до цього типу інфраструктури може бути віднесено технополіси, які є простором для діяльності нових секторів і кластерів. На відміну від промислових зон, технопарки — це закриті території з внутрішньою охороною.

З метою подальшого розвитку технологічних парків у межах Національного плану підтримки науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробок (НДДКР) урядом Іспанії реалізовано черговий — шостий — Національний план наукових досліджень, розвитку та інновацій на 2008—2011 рр., основними напрямками якого є генерування знань і можливостей, співробітництво у сфері наукових досліджень, сприяння секторальним технологічним інноваціям та формування стратегічних заходів. Міністерство промисловості, туризму та торгівлі Іспанії як державний інвестор спрямовує 50 % коштів на підтримку розвитку НДДКР, завдяки чому відповідні інвестиції щорічно зростають на понад 10 %.

Допомогу потенційним одержувачам може бути надано виключно для реалізації проекту чи дослідження за такими статтями:

- витрати на дослідницький або технічний персонал;
- зовнішнє співробітництво з метою реалізації проекту;
- витратні матеріали;
- прилади та обладнання;
- інші додаткові витрати, зокрема консультаційні та інші подібні послуги.

Однією з країн, що найефективніше розвиваються у сфері інновацій, є Німеччина, уряд якої надає важливе значення науковому й технологічному розвитку країни. Федеральним законодавством Німеччини не визначено межі та форми діяльності технологічних парків. Регулювання роботи технопарків здійснюється на рівні земель і комун. Слід також зауважити, що ні законодавством ЄС, ні національним законо-

давством не передбачено податкових пільг для техноцентрів і технопарків. Водночас у Німеччині діє практика звільнення новостворених у межах технопарків інноваційних підприємств від орендної плати за приміщення протягом певного періоду. З метою формування сприятливих умов для подальшого розвитку інноваційного підприємства йому також надають консультаційну допомогу та доступ до комунікаційної мережі техноцентрів.

Проаналізувавши функціонування технопарків на прикладі Іспанії та Німеччини, можемо зробити висновок, що одним з найприйнятніших для умов України напрямів інституційного забезпечення інноваційного розвитку економіки може бути створення інноваційних інституцій (технопарків, дослідницьких лабораторій, центрів тощо) у складі виробничих підприємств, науково-виробничих комплексів та інших корпоративних структур [12].

Як переконує зарубіжний досвід, стимулювання інноваційного розвитку в Україні має передбачати формування державою сприятливих умов для здійснення промисловими компаніями науково-дослідної діяльності, запровадження різних видів податкових і амортизаційних пільг; і всі зазначені кроки повинні бути закріплені на законодавчому рівні. У зв'язку з цим пропонуємо доповнити статтю 154 Податкового кодексу України пунктом 154.5-1, у такій редакції: “Звільняється від оподаткування прибуток технологічних парків від провадження інноваційної діяльності”.

Досвід показує, що найбільшого успіху технопарки досягають тоді, коли їхня діяльність відповідає інтересам не тільки центральних органів влади, а й органів місцевого самоврядування, підприємств та організацій певного регіону і спрямовується на реалізацію наукових розробок в інтересах соціально-економічного розвитку регіону. Про це саме свідчить і світова статистика. Так, за даними сайта Міжнародної асоціації наукових парків, 45 % опитаних вважають, що головною метою організації технопарків є регіональний і місцевий розвиток; більшість світових технопарків створено регіональними і місцевими органами влади і лише близько 26 % — центральними.

Зазначимо, що саме криза в економіці завжди давала поштовх до створення технологічних парків (у Великій Британії, Франції, Німеччині та ін.), бо вони ставали ефективним механізмом відродження і виходу з кризових ситуацій. Результат діяльності технопарків — економічно благополучні регіони та сотні тисяч нових робочих місць.

Таким чином, на нашу думку, для здійснення ефективного регулювання діяльності українських технологічних парків необхідно:

- провести детальний аналіз роботи технопарків із залученням експертів Національної академії наук України;
- залучити вітчизняних та іноземних інвесторів;
- забезпечити підготовку висококваліфікованих кадрів шляхом взаємодії науки і освіти.

Також зауважимо, що у багатьох країнах світу держава забезпечує стимулювання й підтримку діяльності технопарків — від прямого бюджетного фінансування, особливо під час створення, до надання їм різноманітних митних і податкових пільг. Якщо в Україні найближчим часом не буде вжито кардинальних заходів щодо нормалізації роботи

технопарків, поліпшення законодавчо-нормативного регулювання їхньої діяльності, то такі інноваційні структури взагалі припинять існування в нашій країні [1].

Отже, для забезпечення ефективнішої діяльності технологічних парків в Україні та подальшого розвитку інноваційної політики держави потрібно звільнити від оподаткування прибуток технопарків від провадження інноваційної діяльності, використовувати зарубіжний досвід у сфері управління технологічними парками, а також здійснювати їхню фінансову підтримку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Наукові парки інноваційного підприємництва. Технопарк : монографія / І.Г. Грабар [та ін.]. — Житомир : ЖНАЕУ, 2009. — 348 с.
2. Дацій О.І. Сучасна діяльність та розвиток технологічних парків і технополісів / О.І. Дацій. — Запоріжжя : ГУ “ЗІДМУ”, 2004. — 48 с.
3. Закон України “Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків” від 16 липня 1999 р. № 991-XIV [Електронний ресурс] // Законодавство України. — Режим доступу: <<http://rada.gov.ua>>.
4. Закон України “Про Державний бюджет України на 2010 рік” від 27 квітня 2010 р. № 2154-VI [Електронний ресурс] // Законодавство України. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2154-17>.
5. Закон України “Про Державний бюджет України на 2011 рік” від 23 грудня 2010 р. № 2857-VI [Електронний ресурс] // Законодавство України. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2857-17>.
6. Проект Закону України “Про Державний бюджет України на 2012 рік” від 15 вересня 2011 р. [Електронний ресурс] // Законодавство України. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>.
7. Ніколаєнко С.М. Пріоритетні напрями розвитку інноваційної діяльності в Україні / С.М. Ніколаєнко // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. Івана Франка. — 2007. — Вип. 33. — С. 35—39.
8. Закон України “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” від 8 вересня 2011 р. № 3715-VI [Електронний ресурс] // Законодавство України. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>.
9. Постанова Кабінету Міністрів “Про затвердження Державної цільової програми “Створення в Україні інноваційної інфраструктури” на 2009—2013 роки” від 14 травня 2008 р. № 447 [Електронний ресурс] // Законодавство України. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/447-2008-п>.
10. Постанова Кабінету Міністрів України “Деякі питання організації діяльності технологічних парків” від 29 листопада 2006 р. № 1657 [Електронний ресурс] // Законодавство України. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1657-2006-п>.
11. Арутюнова Є.Ю. Зарубіжний досвід створення інноваційної інфраструктури та можливості його застосування для України / Є.Ю. Арутюнова, М.Г. Мордвінова, Р.В. Ободець // Економічний простір. — 2009. — № 22/1. — С. 65—70.
12. Сальник О.М. Використання досвіду функціонування технологічних парків країн-членів ЄС в Україні / О.М. Сальник // Актуальні проблеми економіки. — 2009. — № 10. — С. 20—28.

Охотникова Е.Н., Раткин В.В. *Роль государственного управления в деятельности технопарков в Украине.*

В статье проанализировано государственное регулирование деятельности технологических парков в Украине, исследована соответствующая нормативно-правовая база и освещен опыт зарубежных стран по созданию технопарков и управлению ими.

Ключевые слова: технологические парки, государственное управление, инновационная деятельность, государственное финансирование, бизнес-инкубаторы

Ohotnikova O.M., Ratkin V.V. *The role of government in technology parks in Ukraine.*

This paper examines government regulation of technology parks in Ukraine shall study the regulatory framework governing the issue and the foreign countries' experience in creating and managing technology parks.

Keywords: technology parks, public administration, innovation, public funding, business incubators